

**Stratejik Çevresel
Değerlendirme
raporlarının incelenmesine
yönelik kontrol listesi**

Bu proje Avrupa Birliği
tarafından finanse
edilmektedir.

WWF -Türkiye, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Karadağ ve Sırbistan'daki proje ortaklarıyla beraber, Çevreye Uyumlu Sosyo-Ekonomik Kalkınma için Sivil Toplum Hareketi (CO-SEED) projesini yürütmektedir. CO-SEED projesi, yasal çerçevelerin iyileştirilmesini destekleyerek ve yatırımlar ile ilgili karar alma süreçlerinin daha katılımcı ve şeffaf olmasını sağlayarak, doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Proje, bölgede, bilinçli sivil toplum örgütlerinden oluşan bir ağ oluşturarak ve medyanın sürdürülebilir, çevre-dostu kalkınmaya yönelik ilgisini artırarak, Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) ve Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD) süreçlerini iyileştirilmeye odaklanmaktadır. CO-SEED projesinin bölgesel sivil toplum ortakları ağı bu amaçtan hareketle, elinizdeki bu kontrol listesini geliştirmiştir. İyi hazırlanmış her SÇD raporunda cevaplarının bulunması beklenen bir dizi soruyu içeren bu liste; ilgili vatandaşlar, sivil toplum örgütlerinin temsilcileri ve resmi kurum yetkilileri de dâhil olmak üzere, Stratejik Çevresel Değerlendirme raporlarını inceleyen kişilere yardımcı olmak amacıyla hazırlanmıştır .

Giriş	5
Kontrol listesi hakkında	9
Kontrol listesi nasıl kullanılır?	13
Değerlendirme konuları	
Politika, plan ya da programın tanımlanması	17
Alternatiflerin değerlendirilmesi	21
Politika, plan ya da programdan etkilenmesi muhtemel çevrenin tanımlanması	25
Politika, plan ya da programın muhtemel etkilerinin tanımlanması	29
Etki azaltım önlemlerinin tanımlanması tanımlanması ve izleme	33
Yararlı kaynaklar	37

GİRİŞ

Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD), stratejik planlama ve karar alma süreçlerinde dikkate alınması gereken sosyal ve ekonomik etkilere, çevresel etkileri de dâhil ederek, önerilen politika, plan ve programların gelecekte doğuracağı sonuçları saptama sürecidir. Uluslararası Etki Değerlendirme Birliği (IAIA) tarafından ifade edildiği üzere, 'bu süreç, planlamacıları, karar mercilerini ve kararlardan etkilenen halkı stratejik kararların sürdürülebilirliği konusunda bilgilendirir, en iyi seçeneğin bulunmasını kolaylaştırır ve karar alma sürecinin demokratik bir şekilde yürütülmesini sağlar'.

Bir SÇD, politika, plan ve programların, doğal kaynakların akılcı yönetimini ve çevrenin korunmasını sağlayacak şekilde geliştirilmesine yardımcı olmak amacıyla, stratejik karar alma sürecinin en erken safhalarından itibaren yürütülmelidir. Dolayısıyla, bu, uzun vadede en uygun seçeneğin belirlenmesiyle sonuçlanacak, kesintisiz, tekrar eden ve uyarlanabilir bir süreçtir. Gerektiği gibi uygulandığında, bu süreç aynı zamanda şeffaflık ve kapsayıcılığa olanak sağlar, demokratik değerleri yaygınlaştırır ve halkın toplumsal kalkınmaya katılımını artırır.

SÇD prosedürleri, yasal çerçevelerdeki farklılıklar nedeniyle ülkeden ülkeye değişse de, süreç genel olarak üç ana aşamadan oluşur:

1. Değerlendirmenin içeriğinin tanımlanması, başlıca alternatifleri ile birlikte önerilen politika, plan ve programla bağlantılı önemli meselelerin saptanmasını ve, SÇD sürecinin hedeflerinin ana paydaşlarla ortaklaşa belirlenmesini içeren ve kimi zaman kapsam belirleme olarak da adlandırılan süreç;
2. Çevre üzerindeki olası etkilere ve bu etkilerin nasıl azaltılacağına dair kapsamlı bir değerlendirme hazırlanması ve bunun sonucunda bir SÇD raporunun ortaya konması;
3. SÇD sürecinin bulguları hakkında halk ile istişarede bulunulması ve nihai karar aşaması.

Bir SÇD raporunun amacı, önerilen politika, plan ve programların olası etki ve risklerinin analizini yapmanın yanı sıra, çevre üzerinde olası olumsuz etkilerin önlenmesi, azaltılması ve telafi edilmesine yönelik tedbirler önermek yoluyla, karar alma sürecinin daha bilinçli bir şekilde yürütülmesini sağlayacak bulguları ortaya koymaktır.

SÇD raporu, bu nedenle, önerilen bir politika, plan ya da programın olası çevresel etkilerinin kabul edilebilir düzeyde olup olmadığına dair kapsamlı ve tarafsız bir uzman görüşü sağlamalıdır.

Bir SÇD raporunun kalitesinin değerlendirilmesi, yalnızca, nihai kararı almakla yükümlü yetkili kamu kurumunun görevi değildir. Uzmanlar ve sivil toplum örgütleri de dâhil olmak üzere toplum ilgili kesimleri, SÇD süreçlerinde ortaya konulan bilgi ve sonuçlar hakkında gerekli kapasiteye sahip olmalı ve mutlaka fikir beyan etmelidir. Bu sayede, raporun, stratejik karar alma sürecine dayanak oluşturup oluşturamayacağı sınıanabilir ve geliştirilebilir.

KONTROL LİSTESİ HAKKINDA

SÇD

raporları genellikle uzun belgelerdir.

Önerilen bir politika, plan ya da programın çevresel etkilerinin nesnel ve tarafsız bir şekilde değerlendirilip değerlendirilmediğini anlamak için, bu raporların birden çok kez okunması gerekebilir. Sivil toplum örgütleri ve halk gibi, çevresel değerlendirmelerin uygulama aşamasında yer almayan kesimler için, böyle bir çalışmanın sunduğu bilgileri değerlendirmek ve bu raporla ilgili nitelikli yorumlarda bulunmak çok daha zor olabilir. Bu da, söz konusu katılımcıların, istişare süreçlerinde daha az güvenilir paydaşlar olarak algılanmalarına ve bu katılımcıların yorumlarının dikkate alınmamasına veya görüşlerinin hiç sorulmamasına neden olabilir.

SÇD raporlarının çok daha nitelikli ve kolay bir şekilde hazırlanması ve değerlendirilmesini sağlamak için hâlihazırda bir dizi kılavuz doküman bulunmaktadır. Bunların çoğu karar

vericileri ve uygulayıcıları hedeflerken; sadece birkaçı uzman olmayan paydaşların da nitelikli görüşler sunabilmelerini amaçlamaktadır.

Bu eksikliği gidermeyi amaçlayan elinizdeki kontrol listesi, uzman olmayan ancak çevresel karar alma süreçlerine etkin bir şekilde dâhil olmak isteyen paydaşlara rehberlik etmeyi hedeflemektedir.. Bu liste, bir SÇD raporunda, çevre üzerindeki etkilerin bütün önemli boyutlarının dikkate alınıp alınmadığını ölçmek amacıyla, sivil toplum örgütleri ve halk tarafından kullanılmak üzere hazırlanmıştır.

Bir SÇD raporunun yalnızca bilimsel ve teknik yeterliliğine odaklanan bu kontrol listesi, değerlendirmenin kalitesini derecelendirmeye yönelik bir puanlama aracı değildir. Bu liste, daha ziyade, ilgili kişilerin bir SÇD raporuyla ilgili nitelikli, bilgiye dayalı geri bildirim sunabilmeleri için bazı yol gösterici ilkeler sunmaktadır. . Okuyucular, bir dizi soruya yanıt vermek suretiyle, SÇD raporunun hangi bölümlerinin iyi uygulama standartlarının altında

kaldığını ve hangi noktaların eksik ya da yeterince irdelenmemiş olduğunu tespit edebilir. Kılavuzu kullananlar, bu sayede, SÇD sürecinde paylaşabileceği yapıcı ve güvenilir görüşler oluşturabilir.

Bu kontrol listesi, ulusal yasal düzenlemelere, uluslararası iyi uygulamalara, halkın katılımı ilkelerine veya diğer yükümlülüklerle uygunluğu incelemeyi, benzer şekilde, bir karar alma sürecinin kalitesini, şeffaflığını ve kapsayıcılığını da değerlendirmeyi amaçlamaz. Ancak, bu, belirtilen hususların değerlendirilmesinin önemsiz olduğu veya görmezden gelinmesi gerektiği anlamına gelmez. Aslına bakılırsa, yukarıda belirtilen hususların uygulanması, çevresel karar alma sürecinin iyi uygulama niteliği kazanması için elzemdir ve SÇD süreçlerinde değerlendiricilerin bu boyutları mutlaka göz önünde bulundurması gerekir.

KONTROL LİSTESİ NASIL KULLANILIR?

Kontrol listesi, anlaşılır olması ve SÇD raporunun kolay takip edilebilmesi amacıyla, bir SÇD raporunun en önemli unsurları dikkate alınarak, belli bölümlere ayrılmıştır. Bu bölümlerde ilgili bir dizi soru yer alır. Rapor okunduktan sonra verilecek yanıtlar, aşağıda açıklanan iyi uygulama standartları göz önüne alınarak değerlendirilir:

Kullanılamaz:

Bu yanıt, değerlendirilen SÇD raporunun konusu olmayan politika, plan ve programlara ait sorular söz konusu olduğunda uygundur. Bu soruların, raporun genel kalitesinin değerlendirilmesi açısından bir ağırlığı yoktur.

İyi uygulama standartlarını tamamen karşılıyor:

Bu yanıt, ilgili soruya cevap olacak bilgilerin, uygun veri ve diğer bilgiler temelinde iyi irdelendiğini ve dolayısıyla yatırım kararlarına dayanak teşkil edebileceğini gösterir. Bu veri ve bilgiler güncel, kapsamlı ve irdelenen konu ile ilintili olmalı; resmi kaynaklar uygun şekilde alıntılanmalı ve atıfta bulunulan geri plandaki çalışmalar inceleme için elverişli olmalıdır.

İyi uygulama standartlarını kısmen karşılıyor:

Bu yanıt, belirli bir soruyu tam anlamıyla cevaplamak için SÇD raporunda yeterli bilgi ya da analizin mevcut olmadığı anlamına gelir; rapor önemli veri ya da güncel bilgilerin tümünü göz önüne almamıştır. Dolayısıyla, herhangi bir karar alınmadan önce, ilave bilgi ya da değerlendirmeler eklenmelidir.

İyi uygulama standartlarını karşılamıyor:

Bu yanıt, SÇD raporunun amacından belirgin bir sapma olduğunu ifade eder ve raporun sunduğu bilgilere dayanarak verilecek bir kararın doğruluğu konusunda ciddi şüpheler doğurur. Bir karar verilmeden önce, raporun bu yönlerinin yeniden değerlendirilmesi veya daha çok veri ile geliştirilmesi gerektiğine işaret eder.

O kuyucuların, raporun içerisinde hangi tür bilgiyi aramaları gerektiğini anlayabilmeleri için, SÇD raporunu incelemeden önce, bu kontrol listesine aşına olmaları gerekir. SÇD raporunu incelerken, her sorunun yanıtı, yukarıda belirtilen tanımlamalar kullanılarak kaydedilmelidir. Ayrıca, raporla ilgili daha nitelikli yorumlar oluşturulabilmesi için, her soru ele alınırken oluşacak izlenim, soru ve endişelerin tamamının belirtilmesi tavsiye edilir.

Tüm sorular yanıtlandıktan sonra, yorumlar derlenmeli ve yetkili kuruma iletilmelidir. Kontrol listesinin, bir SÇD raporunu eleştirel gözle incelerken, olumlu örnekleri ve iyi uygulamaları tespit etmeye de yardımcı olduğu unutulmamalıdır. Okuyucular, geri bildirimlerine bu örnekleri de dâhil etmelidir; çünkü raporun kalite standartlarına ve iyi uygulamalara uygun olarak yürütülen yönlerinin ortaya konması da aynı derecede önemlidir.

POLİTİKA, PLAN YA DA PROGRAMIN TANIMLANMASI

nerilen politika, plan ya da programın ayrıntılı ve kapsamlı bir şekilde sunulması, olası etkilerin eksiksiz irdelenebilmesi için önemlidir. Politika, plan ya da programın toplumun tüm kesimleri için taşıdığı önemin, başta sürdürülebilir kalkınma hedefleri ve çevresel koruma hedefleri olmak üzere diğer hedef ve amaçlarla nasıl bütünleştiğini anlamak için, söz konusu politika, plan ya da programın amacının kavranması da aynı derecede önemlidir.

- 1 Önerilen politika, plan ya da programın amacı, genel hedefi ve beklenen sonuçları tanımlanıyor mu?
- 2 Önerilen politika, plan ya da programın; diğer politika, plan ya da programlarla bağlantıları açıklanıyor mu?
- 3 SÇD raporunda, prosedürel adımlar ve planlama sürecine entegrasyon da dâhil olmak üzere genel değerlendirme yaklaşımı, tanımlanıyor mu?
- 4 SÇD raporunun ele alacağı başlıca çevre ve sürdürülebilir kalkınma konuları ile ilgili sorular açık bir şekilde belirtiliyor ve resmi belgelerdeki sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ilişkin atıflarla destekleniyor mu?
- 5 SÇD raporunun odaklanacağı temel çevresel etkiler, ana paydaşların görüşleri de dikkate alınarak tanımlanıyor mu?
- 6 Bazı çevresel konuların SÇD'nin odağından çıkarıldığı durumlarda, kapsam dışı tutma tercihinin nedenleri belirtilip açıklanıyor mu?
- 7 SÇD raporunun kapsadığı politika, plan ya da programdan etkilenmesi muhtemel bölge tanımlanıyor ve bir harita üzerinde gösteriliyor mu?
- 8 Önerilen politika, plan ya da programın olası sınır aşan etkileri tanımlanıyor mu?

ALTERNATİFLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Sosyo-ekonomik kalkınmaya yönelik alternatif politika, plan ya da program seçeneklerinin değerlendirilmesi, hem sağlıklı karar alma süreçleri için hem de etkin bir stratejik çevresel değerlendirme için vazgeçilmezdir. Aynı hedefi gerçekleştirmeye yönelik farklı seçeneklerin kıyaslanması, sürdürülebilirliği en yüksek alternatifin seçilmesini sağlayarak, çevresel ve toplumsal riskleri azaltır. Alternatif seçenekler, uygulama sahası seçenekleri, aynı hedefe ulaşmaya yönelik teknolojiler, yöntemler, önlemlerin hayata geçirilme zamanlaması gibi unsurların değerlendirilmesi ile şekillendirilebilir veya eylemsizlik (sıfır eylem, politika, plan ya da programı hayata geçirmeme) seçeneğini de içerebilir. Eylemsizlik seçeneği, sadece mevcut durumun ortaya konmasını değil, aynı zamanda söz konusu yatırımın yapılmaması halinde, başlangıç koşullarının evrilmesine bağlı olarak gelecekte oluşacak durumun ana hatlarıyla belirlenmesini gerektirir. Seçeneklerin gerektiği gibi değerlendirilmesi, bu seçeneklerin tanımlanmasını, çevresel sonuçlarının ortaya konmasını ve bu seçeneklerin kabulü veya reddi durumunda bunun nedenlerinin açıklanmasını içerir.

- 1 Politika, plan ya da program tarafından önerilen tüm alternatifler, ilgili çevresel etkileriyle beraber ayrıntılı bir şekilde açıklanıyor mu?
- 2 Politika, plan ya da programın geliştirilme süreci, önerilen alternatifin seçilme sebeplerinin ayrıntılı bir değerlendirmesiyle beraber anlatılıyor mu?
- 3 Değerlendirilen alternatifler ve bunların çevresel etkileri, eylemsizlik seçeneği ile, ve önerilen politika, plan ya da program ile karşılaştırılıyor mu?
- 4 SÇD'nin yeni ve alternatif bir öneri sunması durumunda, başlangıçta önerilen alternatiflerden vazgeçme nedenleri açık bir şekilde belirtiliyor mu?

POLİTİKA, PLAN YA DA PROGRAMDAN
ETKİLENMESİ MUHTEMEL
ÇEVRENİN TANIMLANMASI

Etkilerin gerektiği gibi değerlendirilmesi, ancak önerilen politika, plan ya da programın hayata geçirileceği çevrenin mevcut koşullarının kapsamlı ve güncel bir analizi ile mümkündür. Mevcut biyolojik çeşitlilik ve ekosistemlerle ilgili ayrıntılı bilgi verilmesi özellikle önemlidir; çünkü bu bilgiler, olumsuz etkileri azaltmaya yönelik önlemlerin geliştirilmesi ve daha da genel olarak önerilen politika, plan ya da programın uygulanıp uygulanmaması kararına dayanak oluşturacaktır. Başka bir deyişle, stratejik çevresel değerlendirmelerin amaçlarından biri, biyolojik çeşitliliğin net kaybının veya ekosistemlerin telafi edilemez şekilde zarar görmesinin önüne geçmektir. Biyolojik çeşitlilik ve ekosistemler gelecek kuşaklar için de varlıklarını sürdürecektir şekilde korunmalıdır.

- 1 Mevcut çevresel durum ve koşullar tarif ediliyor mu?
- 2 SÇD raporunda mevcut durum analizi için güncel ve güvenilir bilimsel veriler kullanılıyor mu ve başvuru kaynakları belirtiliyor mu?
- 3 Eksik veriler ya da muhtemel belirsizlikler açıkça belirtiliyor mu?
- 4 Temel çevresel sorunlar konusunda, geçmişteki ve günümüzdeki eğilimler, bu eğilimleri etkileyen faktörlerle beraber inceleniyor mu?
- 5 Politika, plan ya da programın uygulanmaması durumunda, temel çevre sorunlarının gelecekte nasıl bir değişim göstereceği öngörülüyor mu ve tarif ediliyor mu?
- 6 SÇD raporundaki mevcut durum analizi, kapsam belirleme sürecinde saptanan etkilenmesi muhtemel alanın tümünü kapsıyor mu? Bu alanın politika, plan ya da programın idari veya ülke sınırları gibi fiziki sınırları aştığı durumlarda bile, alanın tümü analize dâhil ediliyor mu?

POLİTİKA, PLAN YA DA PROGRAMIN MUHTEMEL ETKİLERİNİN TANIMLANMASI

Etkilerin değerlendirilmesi, mevcut koşullara dair nitelikli verileri ve önerilen politika, plan ya da programın olası bütün önemli etkilerinin saptanmasını temel alan kapsamlı bir çalışma olmalıdır. Çevre üzerindeki etkiler, mümkün olan en açık ve kesin biçimde tanımlanmalıdır. Etkilerin önem derecesi, olası etkilerin çevresel ve toplumsal bağlamda kabul edilebilir olup olmadığı sorgulanarak değerlendirilir. Bu değerlendirme yapılırken; başlangıç koşulları, alternatifler ve doğrudan etkilerin yanı sıra, süregelen ya da planlanan diğer politika, plan veya programlarla beraber oluşacak kümülatif etkiler de hesaba katılmalıdır. Değerlendirmede kullanılan kalite standartlarının ölçüt ve kaynakları açıkça ortaya konmalı ve önem derecesi belirlenirken yararlanılan gerekçeler, varsayımlar ve değer yargıları bütün yönleriyle tanımlanmalıdır. Başlangıç koşullarına ait bilgilerin yetersiz olduğu ya da etkilere dair belirsizlikler olduğu durumlarda, etkilerin önem dereceleri belirlenirken ihtiyatlı bir yaklaşım benimsenmelidir.

1 Diğer stratejilerde benimsenen çevresel hedeflerle, SÇD raporundaki politika, plan ya da programın hedefleri arasındaki muhtemel uyumsuzluk veya sinerjiler, sürdürülebilir kalkınma ilkeleri çerçevesinde saptanıp tanımlanıyor mu?

2 Politika, plan ya da programın uygulanmasıyla oluşacak temel çevresel unsurlar üzerindeki muhtemel etkilerin tamamı değerlendiriliyor mu?

3 Doğrudan ve dolaylı, ikincil, kısa, orta ve uzun vadeli, kalıcı ve geçici, olumlu ve olumsuz etkiler ile kümülatif etkiler de dâhil olmak üzere her tür etki değerlendirmeye alınıyor mu?

4 Muhtemel sınır aşan etkiler inceleniyor mu?

5 Etkilerin niteliği, önemi, ortaya çıkma olasılığı, kapsam ve derecesi, sıklığı ve süresi, telafi edilebilme olasılığı gibi özellikleri belirtiliyor ve bu özelliklerin belirlenmesinde kullanılan kalite standartları, gerekçeler, varsayımlar ve değer yargılarının kaynakları açıkça ortaya konuyor mu?

6 Etkiler, mümkün olan durumlarda sayısal olarak ifade ediliyor mu ve bunu destekleyecek araştırma, görüş alışverişleri veya istişare gibi dayanaklar var mı?

7 Etkilerin değerlendirilmesi, hesaplamalar, örnekler ve başvurulmuş kaynaklar ortaya konarak temellendiriliyor ve değerlendirme için kullanılan kalite standartları, gerekçeler, varsayımlar ve değer yargılarının kaynakları açıkça tanımlanıyor mu?

- 8 Herhangi bir temel çevresel konu üzerindeki etkiler değerlendirme dışı tutuluyor mu? Neden değerlendirme dışı tutulduğu ayrıntılarıyla açıklanıyor mu?
- 9 Politika, plan ya da programın bileşenlerinden herhangi biri değerlendirme dışı tutuluyor mu? Neden değerlendirme dışı tutulduğu ayrıntılarıyla açıklanıyor mu ?
- 10 Etkilerin değerlendirilmesinde kullanılan yöntemler, yaklaşımlar, teknikler ve araçlar açık bir şekilde tanımlanıyor mu?
- 11 Etkilerin değerlendirilmesindeki muhtemel belirsizlikler, bu belirsizliklerin nesnel karar alma sürecine olası etkileriyle birlikte tanımlanıyor mu?
- 12 Etkilerin değerlendirilmesinde bazı varsayımlar kullanılıyorsa, bu varsayımlar açık bir şekilde gerekçelendiriliyor mu (örneğin; diğer bölgelerdeki/ülkelerdeki benzer faaliyetlerin yol açtığı etkilerden örnekler, literatüre yapılan atıflar)?
- 13 SÇD raporunun ortaya koyduğu sonuçlar ve öneriler tarafsız, anlaşılır ve şu hususları açık bir şekilde ifade eder nitelikte mi: (i) ne öneriliyor, (ii) neden öneriliyor, (iii) hangi adımlar atılmalı ve, (iv) bu adımları kim atmalı?

ETKİ AZALTIM ÖNLEMLERİNİN TANIMLANMASI VE İZLEME

Bir SÇD raporunun amacı, önerilen politika, plan ya da programın önemli çevresel ve sosyal etkilerini öngörmek ve bu sayede biyolojik çeşitliliğin net kaybını veya ekosistemlerin telafi edilemez şekilde zarar görmesini engellemektir. Dolayısıyla, etki azaltımının tanımlanması, nitelikli bir stratejik çevresel değerlendirmenin temel unsurlarından biridir. Etki azaltımının en iyi şekilde ele alınması için, her zaman aşağıdaki hiyerarşiyi izlemek gerekir:

- I Önerilen politika, plan ya da programından tamamen vazgeçilmesi (eylemsizlik) seçeneği de dâhil olmak üzere, alternatifleri değerlendirerek, biyolojik çeşitliliğin geri dönülemez şekilde kaybının ve ekosisteme yönelik zararların önlenmesi
- II Politika, plan ya da programın tamamen değiştirilmesi veya bazı özelliklerinin yeniden tasarlanması da dâhil olmak üzere alternatif çözümler arayarak, biyolojik çeşitlilik kaybının veya ekosisteme yönelik zararların en aza indirilmesi
- III Biyolojik çeşitlilik kaynaklarını ve ekosistemleri eski durumuna getirmeye yönelik çeşitli azaltım tedbirleri alarak, kaçınılmaz etkilerin hafifletilmesi
- IV En azından benzer biyolojik çeşitlilik değerine sahip ikameler sağlayarak, kaçınılmaz kayıpların telafi edilmesi

Etki azaltım önlemleri, ancak alternatif çözümlerle veya önerilen politika, plan ya da programın tasarımında yapılacak değişiklikler yoluyla etkileri önlemek mümkün olmadığında benimsenir. Önerilen etki azaltım önlemleri, benzer vakalardaki başarılarının ve yan etkilerinin ortaya konmasını da içerecek şekilde, söz konusu önlemlerin uygunluk ve etkinlik derecelerine yönelik dayanaklarla desteklenmelidir. Etki azaltım ve telafi önlemlerini uygulamaya yönelik taahhütler, zaman çizelgesi ve maliyet hesaplarını da içerecek şekilde açıkça sunulmalıdır.

- 1 Olumsuz etkilerin önlenmesi, azaltılması veya telafisine yönelik önerilen önlemlerin tamamı açıkça tanımlanıyor mu?
- 2 Azaltılması mümkün olmayan etkiler belirtiliyor mu?
- 3 Etki azaltım önlemleri, sınır aşan etkiler de dahil olmak üzere, belirtilen bütün etkilerle açık bir şekilde ilişkilendiriliyor mu? Diğer bir deyişle, her bir azaltım önleminin, hangi etkileri azaltacağı açık bir şekilde ifade ediliyor mu?
- 4 Etki azaltım önlemlerinin uygulanmasından kim(ler)in sorumlu olduğu açıkça belirtiliyor mu?
- 5 SÇD raporunda, izleme faaliyetine yönelik bir plan ayrıntılı bir şekilde tarif ediliyor mu?

6 İzleme faaliyetine yönelik göstergeler, SÇD raporunda ortaya konulan bilgi, hedef ve olası etkiler temel alınarak açıkça tanımlanıyor mu?

7 İzleme faaliyetinin, olumsuz etkileri ortaya çıkarması durumunda, SÇD raporu bu olumsuz etkilere karşı atılacak adımlar konusundaki taahhütleri açıkça ifade ediyor mu?

8 Bu olumsuz etkilere maruz kalabilecek paydaşların bu etkilerden nasıl haberdar edileceğine dair bir plan ana hatlarıyla tarif ediliyor mu?

9 Önerilen izleme planı, olası sınır aşan etkilerin izlenmesini de içeriyor mu?

10 Eğer içeriyorsa, etkilenmesi muhtemel diğer ülke(ler)nin izleme sonuçlarından nasıl haberdar edileceği ve bu olumsuz etkilere karşı atılacak adımlara nasıl dâhil olacağı açık bir şekilde belirtiliyor mu?

YARARLI KAYNAKLAR

Bir SÇD raporunu bu kontrol listesinde yer alan sorular üzerinden okumak, stratejik çevresel değerlendirmenin amacına ulaşım ulaşımadığını ortaya çıkaracaktır. Kontrol listesi, uygulayıcılar dışındaki, uzman olmayan kişilerin karar alma sürecine yapıcı ve güvenilebilecek bir şekilde katılabilmelerine yardımcı olmak amacıyla tasarlanmıştır. Sivil toplum örgütlerinin ve halkın her kaygısı veya sorusu bu liste kapsamında cevap bulamayabilir. Aynı şekilde, SÇD sürecindeki başka birtakım eksiklikler bu listenin kapsamı dışında kalabilir. Halkın SÇD sürecine etkin olarak katılamaması buna bir örnektir ve buradaki yetersizlikler karar alma sürecine erişimi önemli ölçüde kısıtlayabilir. Böyle bir durum ortaya çıktığı takdirde, halkın kullanıma açık olan yararlı kaynaklardan bazıları aşağıda sıralanmıştır:

Bern Sözleşmesi:

Kısaca Bern Sözleşmesi olarak bilinen “Avrupa’nın Yaban Hayatını ve Doğal Yaşam Ortamlarını Koruma Sözleşmesi”, doğa koruma alanında bağlayıcı bir uluslararası yasal belgedir ve Avrupa kıtasının tüm doğal mirasını kapsar. Yabani bitki ve hayvan türlerinin ve bu türlerin doğal yaşam ortamlarının korunmasını amaçlayan sözleşme, nesli tükenmekte olan ve korunmasız türlere özel önem verir. Dolayısıyla, taraf ülkeler, yabani bitki ve hayvan türlerinin doğal yaşam ortamlarını korumaya yönelik tüm gerekli önlemleri, yatırımlara karar verme süreçlerini de kapsayacak şekilde almayı taahhüt ederler. Sivil toplum örgütleri, bilim dünyası ve vatanadaşların muhtemel sözleşme ihlalleri hakkında şikâyetle bulunmalarına olanak sağlamak amacıyla, vaka dosyalarını içeren bir izleme mekanizması kurulmuştur.

Aarhus Sözleşmesi:

Kısaca Aarhus Sözleşmesi olarak bilinen “Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Karar Verme Sürecine Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi”, halka belirli haklar vererek, sözleşmenin taraflarına ve yetkili kamu idaresi makamlarına bazı alanlarda yükümlülükler getirmektedir: (i) bilgiye erişim, (ii) halkın katılımı ve (iii) yargıya başvuru. Sözleşme, demokratik bir ortamda halk ile kamu idaresi makamları arasındaki karşılıklı etkileşime odaklanarak, çevresel haklar ile insan haklarını ilişkilendirir ve devletin hesap verme sorumluluğu ile çevrenin korunması arasında bir bağ kurar. Taraf olmuş her bir ülkenin, sözleşmenin hükümlerine uygun hareket edip etmediğini izlemek için bir Uyumluluk Komitesi kurulmuştur.

Türkiye henüz bu sözleşmeyi imzalamamış olmakla birlikte, AB üyeliği ile birlikte değerlendirileceğine ilişkin taahhütte bulunmuştur. En kısa sürede sözleşmenin imzalanması ve uygulamaya geçirilmesi, halkın ve sivil toplum kuruluşlarının sözleşmeye uyulup uyulmadığı ile ilgili bildirimlerde bulunabilmesini sağlayacaktır.

Espoo Sözleşmesi:

Kısaca Espoo Sözleşmesi olarak bilinen “Sınır Aşan Çevresel Etki Değerlendirmesi Sözleşmesi”, taraf ülkelere, belli faaliyetlerin çevresel etkilerini daha planlama sürecinin ilk aşamalarında değerlendirme yükümlülüğü getirmektedir. Sözleşme, ayrıca, değerlendirmeye alınan ve çevre üzerinde sınır aşan boyutta önemli olumsuz etkiler doğurması muhtemel tüm büyük projelerle ilgili ülkelerin birbirlerine bildirimde bulunmaları ve danışmaları konusunda genel bir zorunluluk öngörür. Tarafların, sözleşmenin getirdiği yükümlülükleri yerine getirip getirmediğini denetlemek amacıyla bir Uygulama Komitesi kurulmuştur.

Türkiye henüz bu sözleşmeyi imzalamamış olmakla birlikte, AB üyeliği ile birlikte değerlendirileceğine ilişkin taahhütte bulunmuştur. En kısa sürede sözleşmenin imzalanması ve uygulamaya geçirilmesi, bir taraf ülkenin sözleşmeye uyup uymadığı konusunda kuşku duymaları durumunda, halkın ya da sivil toplum örgütlerinin bu komiteye bilgi sunabilmesini sağlayacaktır.

Daha ayrıntılı bilgi için:

CO-SEED
www.co-seed.eu/tr

E-posta: agemci@wwf.org.tr
Tel: +90 212 528 2030

Ana koordinatör:
WWF-Türkiye
(Doğal Hayatı Koruma Vakfı)

Proje ortakları:
Dinarica, Bosna Hersek
Arnavutluk Doğal Hayatı Koruma Enstitüsü (INCA)
Yeşil Ev (Zeleni Dom), Karadağ
Sırbistan Kuş Koruma ve Araştırma Derneği (BPSSS)
WWF Adria, Hırvatistan (Danışman)

Rapor inceleme esnasında kullanabileceğiniz tablo halindeki kontrol listelerine aşağıdaki bağlantıdan ulaşabilirsiniz:
<http://co-seed.eu/tr/yayinlar/bilgi-ve-belgeler>

Fotoğraflar:

Goran Šafranek (KAPAK)
WWF (s. 1, 5, 10, 13, 14, 15, 25, 29, 33, 37, 39)
Michel GUNTHER (s. 9, 21, 27)
Andrija Vrdoljak (s. 3, 11, 17, 19, 23, 27, 31, 35)
ACD Systems Digital Imaging (s. 7)

Bu proje Avrupa Birliği
tarafından finanse
edilmektedir.

Bu yayın Avrupa Birliği'nin desteğiyle hazırlanmıştır. Yayının içeriği sadece CO-SEED proje yararlanıcılarının sorumluluğunda olup hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmaz.

